

5. szám.

ISKOLAI LAP,

protestans nevelészetű közlöny.

Szeged, 1861. április 20.

Felelős szerkesztő:
Szeberényi Lajos.
(Lakása: Blésház utca, 58-dik szám.)
Főmunkatárs: **Vince Sándor.**

Megjelen:
Minden hónap 10., 20. és 30-dikán.
Előfizetési díja:
Egész évre 2 forint, félévre 1 for.

A n. k. karcagi ev. ref. négyosztályú algymnasium 186°/₁-ik tanfolyamáról.

Intézetünk sajátságos helyzeténél fogva méltó, hogy megismertessük a honnal. Intézetünkben csak két rendes tanár van; egyik Nagy Soma, második Cseesödy József. Van egy harmadik is, Kovács Imre, ki csak ügyszeretéből, minden díj nélkül, vállalta el a vallás tanítását.

Sokan megdöbbennek, s kérlik: hogyan lehetséges egy négyosztályú gymnasium vezetését két egyénre bízni, s hogyan merték elvállalni a felelősséget az intézet irányában? Hisz a rendezett algymnasiumokban 5—6 rendes tanár működik? Mi tantárgyak adathatók itt elő, s vajjon minő sikerrel?

Lássuk a tantárgyakat: Előre kell bocsátanom, hogy a reáliakat és a német nyelvet mind a IV osztályon keresztül egy szaktanár N. S. tanította; a humaniorákat pedig szinte szaktanár Cs. J. A tantárgyak következők: I. osztály természetrajz: emlős állatok, Hanák után. Számtanból: egész-, köz- s tizedes törtekkel négy számolási művelet. Nézettanból: pontok-, vonalak-, szögek s ezekkel négy számolási művelet. — II. osztály: Ásványtan, egy kevés vegyelemi előismeret előbocsátása: élellyfejlesztés, savak, aljak előállítása; legeny-, köneny-, világítógáz fejlesztés; ezt közösen tanulták a II. III. osztálybeli növendékek. Az ásványtant az ásványok szemlélésével összekötve tanulták Hanák-Dorner szerint. Számtanból: tizedesek-, viszonyok-, arányok-, kamat-, üzlet-, hajhászatdíjszámítások, szétbontás, összevonás, Moenik szerint. Nézettanból: szögek, három-, négy-, öt-, sokszögek, területszámítás, térkitűzés, gyakorlati mérés láncal, a méretek utáni térrajzkészítés mérle után, azt mind a három osztály II. III. IV. együtt hallgatta s végezte. Moenik Nagy nézlet-mértana szerint. Németnyelv-

ből: nyelvtan elemei; fordították a II. III. oszt. növendékei Robinsont; havonként kétszer irálybeli dolgozat.

III. osztály: ásványtan, jegecisme, vegyelemekről előismeret; a jegecek előadását fölvilágosítva jegeceminták szemléltetésével; az ásványtan ásványok vizsgálatával, forresői kísérletekkel összekötve. Savak, aljak előállítása. Stockhard Mihalka szerint. Számtanból: viszonyok, arányok, szétbontás, összevonás; betűszámvetés négy alapművelete; másod, harmad s n. hatványra emelés; másod, harmad gyökvonás. Ezt a IV. osztály növendékei együtt hallgatták Mocnik szerint. Nézettanból: három-, négy-, sokszög; területszámítás; szabályos idomok kitűzése; térkép készítés mérle (Scala) után; kör, körbeirt három, négyszög területek kiszámítása. Együtt hallgatták III. IV. osztály növendékei. Mocnik-Nagy szerint. —

IV. osztály: természettanból, delejesség, villámosság, hangtan, terjedelmesen előadva, kísérletekkel összekapcsolva, a gépek kezelését megismertetve a növendékekkel. — Számnézetant együtt hallgatták a III. osztálylyal; a jövő félévben különválva hallgatandják. Német nyelvből: nyelvismeretek, rendes, rendetlen igék; levél, körirati gyakorlatok; fordították Telemakot; könyv nélkülöztek is. —

A humaniorákból előadatott Cs. J. tanártól: I. oszt. magyar nyelvtan elemei, elemzés s munkairatás, és szavalat. Latin nyelvtan: fő-, melléknevek, névmások ragozása, fordítás végett Warga. Történelem, mér-, természettani földrajz.

II. III. osztály: mondattan. Latin nyelvtan: Corneliusból 7 vezér, Phaedrusból 3 könyv fordítva, s 2 könyv nélkül. Történelem, földrajz; magyar nemzet története 1526—1848; magyarhoni földrajz, ó földrajz röviden; a II. osztály szinte. IV. osztály: magyar nyelvtan: ékes szólástan. Latin nyelvtan C. L. Caesarból 3 könyv fordítási gyakorlatul, Phaedrusból 3 könyv, kettő könyv nélkül. Történelem s földrajz: ókori történelem s földrajz.

Vallástanból: I. osztály: Erkölcsi mondat. II. III. osztály: Keresztyén vallás történetének első szakasza. IV. osztály: Bibliái ismeret.

Ennyit, s ily terjelemben előadni biztos siker mellett, tagadhatlan, igénybe vette a két tanár áldozatkésztségét, folytonos s lankadhatlan szorgalmát. Mit örömmel meg is tesz az ügytől lelkesült tanár, de tisztelet becsület és igazság is: a terheltetés még is nagy; mivel hetenkint egy tanárnak 40 órát tanítani mulhatlanul kell: különben siker nincs a fáradozás után. Ily teher pedig egy két év alatt még a vaserőt is megtöri!

Itt tehát a dolgon segíteni kell, ha akarnak nem névleges, de valóságos gymnasiumot. Intézködni kell az egyh. igazgatóságnak, hogy egy harmadik rendes tanár is alkalmaztassék, így a teher a három közt megoszolva, könnyebbé válik a tanítás, de a siker is nagyobb leend; a növendékeken is könnyítették: holott most folytonosan túlni kényszerülnek (naponként 6—7 órát) a romlott légű tanteremben; mi káros hatású az egészségre; hátráltatja a test s szellem fejlődését. Tehát t. előjáróság! a haladó javítás terére ki kell állani; az áldozattól visszarettenni nem kell; ki célt akar annak eszközöket is kell teremtenie minden áron!

Az iskolai igazgatóság.

Előkészületek az olvasáshoz.

Főfeladata a népiskolatanítónak, hogy növendékeit lehető legrövidebb idő alatt, minél alaposabban bevezesse az olvasás és írás titkába. Míg az olvasási hangjegyeket, illetőleg betűket, nem ismeri a gyermek, érdektelen előtte a könyv, csupán feketét lát fehér lapon; miután minden beszédbeli hangot, s majd ezen hangoknak megfelelő alakokat, jegyeket — ha úgy tetszik, betűket — fogékony emlékezete által lelkébe plántálta, megreped a burok, mely homályos köd gyanánt övezte szellemét; a tudás világa, növekvő erőben, fokozatos menettel sugárzik lelkéhez, s kezdi sejteni, miszerint az előtte fekvő hangjegyek bizonyos jelentőséggel bírnak, aztán eljut annak ismeretére, hogy a hangjegyek összetételéből egész szó — előtte is ismerős tárgy neve — kerekedik ki. S a jóra való gyermek keblében fölbred a vágy, hogy az általa értett tárgyneveket leírja, s a leírás által mintegy másodszor is átszűrje emléközetén.

Haladó korunk igényeihez képest, irvaolvasztató modorban kell vezetnie az ügyes tanítónak növendékeit; e modor kitartó szorgalmat föltételez. Hasznára van magának a tanítónak, mert kifejti a tanításhoz nélkülözhetlen kellékű közlő tehetséget; kétszeres hasznára van a növendéknek: mert részéről a lelketlen gépiesség tovaüzetik, mert szenvedőleges állapotából kiemelkedik, s hogy úgy mondjuk, gyermeki önállásra jut, mint egyik tényezője az oktatásnak, igazi figyelemmel fogadván a tanító tevőleges működését.

Célom ez értekezéskében előadni, hogy, csekély véleményem szerint, mikint vezetheti a tanító kezdő növendé-

keit biztos sikerrel az olvasáshoz, s mikint kell az értelmességet örül állítania, az emlékezet mellé, mely magában puszta gépiességbe sülyedne.

Szükség a szülék akaratának öszhangzásban lenni a jelen reformok szerint főálló iskolai rendszerrel. Szükség, hogy az iskolába adandó gyermekek egyszerre, bizonyos meghatározott napon, küldessenek föl, mert ha előbb vagy később kerülnek oda, nagy hátrányára válnak a tanítónak, mivel vissza kell térnie az oktatásban, s hátrányára növendéktársaiknak, kiknek mindaddig a tanúltakat kell ismételniök, míg a későn jöttektől utól nem éretnek.

Az új tanoncokat előszólítja a tanító, maga előtt félkörbe állítván, nyájas, bizalmas s leereszkedő hangon társalog a körülményekhez képest azokkal, kiknek szeméből több bátorságot s élénkséget olvasott ki. Azon ügyekezzenek legelőbb is, hogy a gyöngé és bajlékony gyermeki lélek vonzalmát megnyerje, mindazáltal ne akarja magát behízelegni a szívbe erővel, leereszkedése pajtásságá ne fajúljon, hogy tekintélyének horderejét mindenkor és mindenütt képes legyen helyesen alkalmazni.

Ha a gyermek szeretettel függ tanítóján, mintegy mások fölé képzelve őt, örömmel jár az iskolába, figyelme mindenkor feszülve van; feszült figyelemmel hallgatván, csakhamar elkészül lelke az adandó oktatások elfogadására s megértésére. Megbátorodik lassankint, nem áll remegve a tanító előtt, s észreveszi a csalódást, — fájdalom igen gyakori eset! — mert szülői otthon, talán ijesztgették a tanítóval s iskolával, ha nem jól viselte magát; észreveszi, hogy iskolában mégsem oly rossz lennie, mint egyelőre hallotta. A bátor, élénk növendék, szemfűl lesz, minden szót, mit tanítójától hall, ohajt emlékezetébe zárni. A tanító részéről, mint mindenkor, de kivált a gyöngé kezdőknél, megkivántatik a figyelem eszélyes gyakorlata; mérséklettségét szelidség s leereszkedő odaengedés koronázzák.

Egyhangú szók (hangzók) különböztetése, alaki ismeret nélkül.

Tanító: Tudtok-e már ti beszélni? Gyermekek: Tudunk!
Tan. Az ember akaratát s gondolatait beszéd által közli másokkal; beszélni csak az emberek tudnak, egyéb állatok, mint a ló, ökör, kutya, macska adnak ugyan hangot, de beszédre nem képesek azt idomítani. Kik tudnak tehát beszélni? Gyerm. Az emberek. T. A beszéd műszere a száj, melyből a szavak elhangzanak, a szájban elhangzott szavakból áll a beszéd. Miből áll a beszéd? Gy. A szájban elhangzott szavakból. T.

De a szavak ismét apróbb részekből, azaz hangokból vannak összetéve. Miből vannak összetéve a szavak? Gy. Hangokból. T. Ezen szót „ó!” mondjátok ki! Gy. „ó.” T. Ugy-e ezáltal hangot mondátok? Találjátok el hány hang van benne? Gy. Egy! T. Igenis egy, még pedig hosszú hang, hanem ugyan-ezt ki lehet mondanunk röviden is így: o! Mondjátok ki! Gy. „o!” T. Ezen szót mondjátok ki: „a!” Gy. „a!” T. Hát ez hány hangot foglal magában? Gy. Egyet! T. Mi volt az, mit először mondánk? Gy. „ó!” T. Hát a mit másodszor mondtunk? Gy. „o!” T. S a mit utoljára? Gy. „a!” T. Mondjátok ki ezen szót: „e!” Gy. „e!” T. Nézzetek a számba, és mit mondani fogok, mondjátok utánam: o! a! e! Gy. o! a! e! T. Veszitek-e észre hogy minden hang kimondásánál, másféle alakban nyílik meg a száj? Gy. Vesszük. T. Mondok még más hangot is, mondjátok utánam: i! Gy. „i!” T. Már négy hangot, vagy szót ismerünk. Hány hangot vagy szót ismertek már? Gy. Négyet! T. Mondjátok el! Gy. o, a, e, i! T. Figyeljete! még ezt mondjátok utánam: u! Gy. „u!” T. Mi volt az első Ferenc? mi a második Péter? stb. Így egyenkint is kikérdeztetnek a gyermekek, egyrészt fölváltva. Mondjátok egyszerre a mi hangokat ismertek! Gy. o, a, e, i, u! T. Itt van öt ujjom (jobbán levő ujjait föltartja) az első, vagy hüvelykujjom lesz: o!; a második vagy mutatóujjom: a!; és így tovább, megnevezi az eddig tanult öt hangot, s annyira begyakorolja növendékeit, hogyha valamelyik ujját föltartja, a megfelelő hangot azonnal találják el; a balkéz öt ujjára pedig az eddig előjött hangok megnyújtva esnek, úgymint: ó, á, é, i, ú. Még az „ö, ő, ü, ü” maradnak el, de amazok fölfogatása után, ezek könnyen átértetnek az élénk gyermekek által. T. Ezen egyhangú szók mind a száj belüregében képeződnek, még pedig annak különféle mozdulatai által, tehát méltán nevezhetjük szájhangoknak. Hogyan nevezhetjük az egyhangú szókat? Gy. Szájhangoknak. T. Mik a szájhangok? Gy. Azon egyhangú szók, melyek a száj üregének különféle mozdulatai által képeződnek. T. Mondjátok el a szájhangokat röviden! Gy. o, a, e, i, u, ö, ü! T. Meghúzza mondjátok! Gy. ó, á, é, i, ú, ö, ü!

(Folyt. követk.)

„Egészen új szerkezetű *Abc*, vagyis vezérkönyv az olvasás tanítására és tanulásra. Írta s a versolvasmányokat szerkesztette **Erdélyi Indali Péter** tanár. Második, nagy részben újonnan átdolgozott képes kiadás. Pest, 1860. Kiadja Heckenaszt Gusztáv. 8-dr. 136 l. Ára?

E hasznos munkára első megjelenése után azonnal siettünk figyelmeztetni az érdeklött közönséget a Népt. k. I. k. 42. s köv. lapjain. Azóta elég hangosan nyilatkozott iránta a közvélemény. Mely állításunk támogatására szabad legyen megjegyeznünk, hogy e derék munka nyolc év alatt egyszerűbb kiadásban már nyolcadikszor, képes kiadásban másodszor kerül ki sajtó alól, mindig tetemes mennyiségben nyomtatva, mint szerző maga állítja. S ehhez mi hozzáteszünk, hogy ez *abc*-könyv megjelenése óta annak nyomán több más, hasonló szellemben írt mű keletkezett, melyek hivatalosan is terjesztettek.

Ha az első kiadásról dicsérőleg emlékeztünk, annál inkább kell ezt tennünk, midőn a második képes kiadás fekszik előttünk. A mi hiányai amannak még voltak, azokat a jelen kiadásban a fáradhatlan szerző szorgalmasan pótolgatta, sőt művét sok tekintetben át is alakította. Nem is tartanók szükségesnek, róla ezúttal szólni, ha nem tudnók, hogy még mindig vannak tanítók, kik azt nem ismerik, vagy ismerni nem akarják. Ezek kedvéért újra meg újra ajánljuk e célszerű kézikönyvet.

Felhasználjuk egyúttal ez alkalmat, egy kérést intézni a t. szerző úrhoz. Tagadhatlan, hogy a szöveg közé nyomott képek nagyon jó szolgálatot tesznek az oktatásnál. Ugyanazon, vagy még jobb szolgálatot fognának azok tenni szerző ismeretes fali tábláinál. Vajjon nem vállalkoznék erre azok eddigi kiadója, vagy ha ő nem, más? A mely mű annyi kiadásban megjelent, bizonyosan hozott már annyi hasznot a kiadónak, hogy ily kis áldozattól vissza ne riadjon. Kérjük tehát a népiskola érdekében, a tisztelt szerző urat, tessék ezt nála, vagy másnál sürgetni. Ez minden esetre többet használna, mint a második kiadásban közbenyomott néhány piros bötü.

Sz. L.

TÁRCA.

Belföldi tanügyi szemle.

— Szeged. Burger Zsigmondnál egy füzet szavalmány jelent meg, a szózatot, himnust s más hazafias költeményeket magában foglaló. Ára csak 5 kr.

— Pest, april 14. Az országos közügyek annyira elfoglalnak mindenkit, hogy azok mellett a legszentebb érdekek is háttérbe szorúlnak. Ez egyébiránt engem legkevésbé sem tartóztat, hogy az ön lapjára vonatkozó irodalmi termékeket figyelemmel kísérem. Ime tehát ismét néhány új jelenség: 1. Népszerű imakönyv ág. evang. keresztyének számára. Irta Szeberényi Lajos. Ezt önnek, mint szerzőjének jobban kell ismernie, mint nekem; dicsérje meg tehát maga, ha szükségesnek találja. Csak annyit említek itt meg, hogy iskolai jutalomkönyvnek igen célszerűen használható. 2. A másik mű, melyet említeni akarok, a Fabó András által közlött „Magyarországi ág. vall. evangélikusok történeti emlékeinek 1. kötete, mely Schmal Andrástól a magyarországi evang. superintendensek életrajzait foglalja magában. Ajánljuk e becses művet, mely eddig csak hiányos kéziratokban volt kapható, minden művelt protestansnak. Ideje is már egyszer, hogy egyháztörténeti kútfontoket gyűjtögessük. Azon szoros viszonynál fogva, melyben egyház és iskolai egymáshoz állnak, e könyv nagy fontosságú a tanítói karra nézve is. 3. Végre, mit legelső helyen kellett volna említenünk, minthogy az iskolát legközelebről érdekli, megjelent: Utasítás evang. néptanítók számára. Készítette Pálffy József, a soproni evang. tanítóképezde tanára. Azon hitben, hogy ezt szíves lesz ön terjedelmesebben ismertetni,*) nem szólok többet e helyen e korszerű munkáról. Minde művek a buzgóságáról ismert Osterlamm Károl könyvkereskedésében jelentek meg. Altala, úgy látszik az eddiginél erősebb lendületet nyert egyházi irodalmunk. Csak aztán a közönség az által tanúsítaná elismerését, hogy hasonló vállalatoktól el ne kedvetlenedjék. Isten önnel.

L. S.

— Alsó-Zemplén. F. é. marc. 12. egyházmegyei gyűlés tartatván, miután a népiskolai választmány jelentéséből kiűnt, hogy már az egyházmegye mindenik vidékén léteznek

*) Ezt minden esetre ohajtjuk, s ön lekötelezne bennünket, ha az ismertetői tisztet e műre nézve magára vállalná.

Szerk.

oly ügyes tanítókkal ellátott, s a szükséges tanszerekkel felszerelt iskolák, melyek példányiskolákul szolgálhatnak: örömmel ragadá meg az egyházmegyei gyűlés az alkalmat, s a példányiskolákat kijelölte s egyszersmind elhatározta, hogy ezután a tanítói értéközletek is az ily példányiskolákkal ellátott egyházakban tartassanak, meg lévén győződve ez intézkedésének a népiskolai ügy emelésére leendő üdvös hatásáról. Ezt pedig annál inkább, mivel képezdei igazgató tanár t. Árvay József úr késznek nyilatkozott, eleinte a tanítói értéközletekben személyesen megjelenni és kimutatni az irányt, melyben az értéközleteknek haladniok kell, ha biztosan célhoz akarnak jutni.

Külföldi tanügyi szemle.

— **Poroszország.** A régóta várt oktatási törvény utáni vágy most sem teljesül; de legalább egy az elemi iskolaügyet szabályozó törvény remélhető. Állítják, hogy ez nem egyéb, mint a hirhedett regulativnek körülírása. Hajlandó lesz-e ezt a követek többsége elfogadni, az más kérdés. — Az országgyűlésre több rendbeli kérvényt nyújtottak be a munkaiskolák ellen. Diesterveg képviselő e kérvényeket döntő okokkal megtámadta.

— **Baden.** Több oldalról nyilvánul azon ohajtás: vajjha a nagyherceg kegyelmi tényében, mely az 1848. és 1849. mozgalmakban résztvettek javára kiadatott, a néptanítók is részesíttetnének. Ugyanis többeknek szolgálatidejük eltöröltetett, s ezek 11 év óta tanítói állomások betöltésénél háttérbe szorítottak. Most azon ohajtás nyilvánul, hogy azon tanítóknak, kik jó magokviselete által kitüntették magokat, az eltörölt szolgálati évek ismét beszámíttassanak.

Üzenetek.

T. Keresztúr. G. L. kívánatát teljesítettük. A közreműködést pedig köszönettel vesszük. Az ígért teljesítését várjuk.

Makó. V. J. versének szorítunk helyet.

S.-Sz.-György. Sz. M. Csakugyan sajtóhiba, az 1857. évfolyam helyett.

☞ Mai számunkhoz van mellékelve a „Szomorfalvi tanító” vége és boritéka.

☞ Még teljes példányokkal szolgálhatunk. ☞

Nyomatott Szegeden, Burger Zsigmondnál.